

När doppingen Gösta kom till staden!

Strax efter middagstid på måndagen den 15 september 1997, fick jag ett samtal från Hr Sven Nässén på Outokumpu copper i Västerås. Sven berättade att de under dagen hade funnit en underlig fågel inne på fabriksområdet, och gav sedan en kort beskrivning av fågeln: "Den är två knytånar stor, ovanvidan är svart och undersidan är vit. Den har röda ögon... och bena sitter längst bak på kroppen, som på en lom." "Hm... vad kan de nu ha hittat? Tankarna för runt i skallen men stannade ganska snart vid svarthakedopping. Men kan de verkligen ha hittat en sådan mitt inne i stan? Jag ombads att komma och ta hand om fågeln. Väl på plats kunde jag konstatera att det verkligen var en svarthakedopping. Den var i god vidögör och den tycktes inte ha ådragit sig några skador. Den var faktiskt ganska fisk och högg mot allt som närmade sig. Hur kan då en dopping hamna på ett fabriksområde mitt i centrala Västerås, ca 1,5 km från närmaste vattendrag? Kanske hade han förts dit av den hårda västvinden. När Gösta sedan närmade sig Västerås började orken att tryta och hungern göra sig påmind. Plötsligt får Gösta syn på en glansig "sjö" som ser mycket inbjudande ut. Men ack så försent upptäckte Gösta att han gjort en rejäl felbedomning. Ty den glansiga sjön var endast en regnblöt asfaltsyta och när Gösta väl var strandsatt, kunde han inte ta sig därifrån för egen maskin. Förvisso gjorde Gösta ett duktigt

Filsen svarthakedopping, ringmärkt om omhändertagen. Foto: Marcus och Ingemar Rhenberg

missstag, men han är i gott sällskap: En vinterdag i januari 1979 trodde en skagdopping att han fått syn på en bra rasplats, men direkt efter landningen blev den överkörd av en bil, ty han hade landat på den hårt trafikerade Köpingsvägen inne i Västerås (FIV 11-72). En februari dag 1996 landade en gråhakedopping på en gata i Lindesberg. Den omhändertogs och släpptes i ett närbeläget vattendrag, där den lyckades återhämta sina krafter igen (FIV 28.121).

Hur gick det då för Gösta? Efter det att han hade fått en liten bit mat (Gösfilé, därav namnet) och en ring runt höger ben (Gösta blev den 17:e ringmärkta svarthakedoppingen i Sverige genom tiderna), kunde han återbördas till sin rätta miljö igen. Han släpptes ut i Mälaren, vid Tido-Lindö. Gösta var synnerligen glad över att ha återfått friheten igen och han bad mig hålla och tacka alla som tog hand om honom och hjälpte honom att få riktigt med vatten under buken igen. Han vill speciellt tacka "Fulleröfiskar n" som skänkte de goda gösfilerna. Svarthakedoppingen har gått kraftigt tillbaka i våra trakter. Under riksinventeringen 1996 hittades endast 16 häckande par i Västmanland. Man kan ju hoppas att Gösta, av tacksamhet, återvänder till Västmanland igen, då för att häcka.

Markus Rhenberg 021-35 87 42

Större piplärka i Västmanland

Den större piplärkan (Anthus novaeseelandiae) häckar inte alltför långt bort i Ryssland och ses inte med alltför få exemplar i Sverige under framförallt hösten. Ändå letar åtskilliga Västmanlandsornitologer i sina hemmarker år efter år förgäves efter denna enigmatiska sibir. Två nya fynd under den gångna hösten ger dock hopp för framtiden och för att visa att det inte är omöjligt, låter vi några av de lyckliga få, berättat av egen erfarenhet vad de vet om var och hur man kan hitta och känna igen denna kung bland piplärkor.

...en gång i Grängesberg, -93

Den 21 september 1993 var jag, som många gånger tidigare under månad, ute och "sparkade" i gräset vid Höjtjärn. Det var alltid mycket fågel i rörelse, speciellt lärkor och piplärkor, och nog fanns chansen att upptäcka något lite ovanliga arter. Jag hade i ex stött några rödstru-piga piplärkor redan.

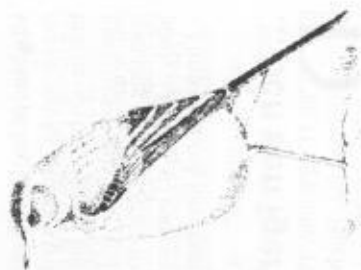
Det var i ett gles vassområde i norra delen av dammen, ett par hundra meter norr om kommun- och länsgränsen (Dalarnas rapportområde), som jag stötte två fåglar den här eftermiddagen. Den ena var en kortstjärtad lärka, den andra en stor piplärka. De landade båda i det kortvuxna gräset strax söder om vassen och jag kunde observera dem på 10 m håll i ca 5 minuter. Den kortstjärtade var en trädgårds och piplärkan var en juvenil större piplärka.

Till sist blev jag för närgången och båda lyfte och flög mot södra delen av dammen, in i Ljusnarsbergs kommun (Örebro län). Där försvann de ner i högt gräs uppblandat med meterhög gles vass. Jag försökte stöta piplärkan igen men det tog en halvtimme innan jag fick kontakt igen. Då kom den

flygande och landade en bit bort. Nu var det hög tid att lämna fler skådare men eftersom det här var före minicallens inträde bland skådare så tog det en stund innan en "drevkedja" kunde mobiliseras.

Vi blev ett litet gäng som finkammade dammen men vi kunde inte återfinna piplärkan under kvällen eller i gryningen dagen därpå. Troligtvis var den dock kvar eftersom antalet och artsammansättningen av övriga lärkor och piplärkor var detsamma. Den gick förmodligen på södra slutningen av den stora dammvallen och där gick aldrig vi, dumt nog!

Storleken hos den större piplärkan bestämdes i direkt jämförelse med träd- och sånglärka, ångspiplärka och gulsparv. Det första intrycket gav en sånglärkestor ganska ljus piplärka, långstjärtad, lite traslik i huvudet (ögonbrynsstreck, näbb och submstasch påminde lite om rödvinge!). Den stod mycket upprätt i det korta gräset (trädlärkan låg platt på marken) och visade då kraftig näbb, ganska tydligt ögonbrynsstreck, ljus tygel, sånglärketeknad rygg med ljusa bräm på vingäckarna (nästan som två tunna

vingband på hoplagd vinge), resten av täckarna var mörka, små men tydliga fläckar på bröstet och halssidorna, buk och undergump ljusa (nästan gulvita i vissit ljus), långbent och med lång stjärt. Ett gråsparvlikt "schreep" hördes i flykten, på marken var den tyst.

Förväxlingsrisk föreligger med fältpipelärka

... och sen igen på samma ställe, 1997

Den 11 september 1997, vid middagstid, stod jag i fågeltornet i södra delen av Höjarna (Ljusnarsbergs kommun, Örebro län). Som vanligt var det gott om sånglärkor och ängspipelärkor. Plötsligt kommer tre sånglärkor, en ängspipelärka och en sånglärkestor pipelärka flygande nära tornet. Den stora pipelärkan gav ifrån sig ett karaktäristiskt, högt och grovt gråsparvlikt, lockläte flera gånger - större pipelärka!

Lärkorna och pipelärkorna landade i det högvuxna gräset som är uppblandat med dryg meterhög gles vass. Efter en kringgående rörelse fick jag syn på den större pipelärkan igen och den flög sedan relativt nära mig i en bäge och landade sedan åter i

och mongolpipelärka men dessa kunde utestlutas pga ljus tygel, låtet, kraftig näbb, storlek, bröstfläckar mm. Den fjälliga ryggen liksom de ljusa bråmen på vingtäckarna talar för att det rörde sig om en juvenil fågel. Fyndet är godkänt av rk Dalarna.

vassen. Jag inväntade ett par skådare och vi försökte sedan få syn på pipelärkan igen, men efter en dryg halvtimme fick vi ge upp på grund av tidsbrist.

Förutom det typiska låtet grundar sig artbestämningen på storlek, långstjärtad, kraftig näbb, ljus undersida, sånglärketecknad ovan sida, ljus strupe med små tydliga mörka fläckar nedanför på bröst och halssidor, tydliga ljusa bräm på vingtäckare. Fågeln bestämdes till juvenil större pipelärka. Fyndet är ännu inte granskat av rk.

Bertil Rahm, 0240-230 02, 010-66 80 204

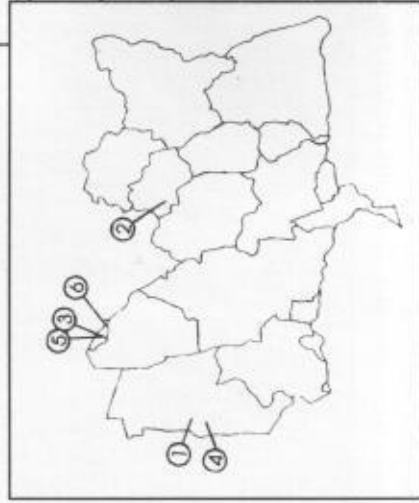

Större pipelärka rastar ofta i långt gräs och titar på typiskt manier upp med sträckt hals.

Hur känner man igen den, då?

Artbestämning av pipelärkor i fält är ett erkänt knivigt kapitel som ofta dryftas i litteraturen. En inte obetydlig orsak till svårigheterna är troligen deras skygga och något nervösa leverne som för fågelskådaren ofta resulterat i halvdana observationer av bortflygande eller till stor del skymda fåglar. Artbestämningar av pipelärkor grundar sig minst lika ofta på låten, storlek, proportioner och biotop som på direkta dräktdragningar. Sådana siknas dock emellertid inte och vid goda betingelser är det faktiskt inte så svårt att bruka sig av dessa.

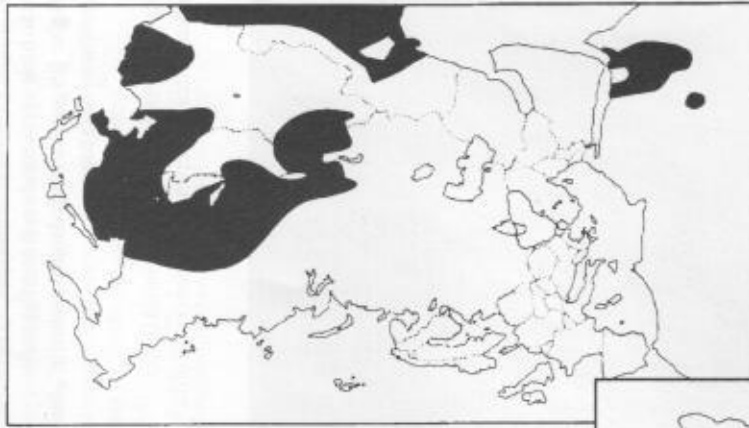
Jag kommer i det följande att summerat några bestämningstips av den största utav de i Sverige förekommande arterna, nämligen större pipelärka. Större pipelärka uppfattas ofta som en sånglärkestor, kraftig men ändå långsträckt fågel. Proportionerna ter sig väl tilltagna med en lång och ganska kraftig näbb, långa ben samt en utdragen stjärt. Bakklon förefaller i det närmaste groteskt lång, oftast tydligt längre än baktån. På marken ger fågeln ett högst intryck och står ofta i en uppsträckt ställning, liksom i "givakt". Enligt Olsen och Larsson, 1994, ger större pipelärkan ett maskulint intryck, vilket får anses som välformulerat.

Större pipelärkans utbredning (ovan).

Fyndet i Västmanland (vänster):

- 1 Finnshult, Grythyttan 17-18/9-90
- 2 Backgården, Västansfors 19/9-92
- 3 Höjarna, Grängesberg 21/9-93
- 4 Björkskogsås, Grythyttan 19/11-96
- 5 Höjarna, Grängesberg 11/9-97
- 6 Hårshbyn, Grängesberg 4/11-97

Större pipelärkan är en ljus fågel med ett ganska "öppet" ansikte där det mörka ögat, tack vare ett ljus ögonbrynsstreck och en ljus tygel, ser isolerat ut och kontrasterar mot det övriga ansiktet (Olsen och Larsson, 1994). Sadeln och hjässan är kraftigt streckade och likaså övre delen av bröstpartiet och den trekantigt formade strupsidfläcken är oflast